

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XVI

Neşir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŐENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XVI

Sahibi: **ENDERUN KİTABEVİ** adına İsmail ÖZDOĞAN

Tel.: (0212) 518 26 09

Yazı İşleri Sorumlusu: Nejat GÖYÜNÇ

Adres: İmam Hüsnü Çıkmazı 35/3, 81130 Üsküdar - İST.

Tel.: (0216) 333 91 16

Dizgi: İlhami SORKUN

Tel.: (0212) 511 04 26 - 62

Basıldığı Yer: FATİH OFSET

Tel.: (0212) 501 28 23

Adres: **ENDERUN KİTABEVİ**, Beyaz Saray No. 46, 34490 Beyazıt - İST.

Sultan Cem'den¹¹ başka Kanuni zamanında kaleme alınan bir başka eser daha vardır ki bu da yayınlanmıştır.¹² Bu sonuncudan yararlanılmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Semavi Eyice'nin Sultan Cem'in portreleri konusunda yaptığı bir araştırma, hem zengin bir kaynakçaya dayanmakta, hem de Cem'e ait olduğu ileri sürülen resimlerin ayrıntılı bir değerlendirmesini yapmaktadır.¹³ Bu küçük ayrıntılar elbette Vatin'in büyük bir emek ürünü olan araştırmasına kesinlikle gölge düşürmemektedir.

- 11 Vatin, Cem olayı için iki önemli çağdaş kaynak olan *Vakıat*'ı ve Saint-Jean Şövalyeleri tarikatının sekreteri ve tarihçisi Guillaume Caoursin'in eserini yayına hazırladığını ve bunun basılmakta olduğunu belirtmektedir. Ancak Türk Tarih Kurumu'nun yayınları arasında henüz bu eser görülmektedir.
- 12 İsmail Hami Danişmend, "Gurbetname-i Sultan Cem", *Fatih ve İstanbul Dergisi*, 11/7-12 (1954), 211-271.
- 13 Semavi Eyice, "Sultan Cem'in Portreleri Hakkında", *Belleten*, 145 (1973), 1-49. Krş. René Boudard, "Le Sultan Zizim vu à travers les témoignages de quelques écrivains et artistes italiens de la Renaissance", *Turcica*, VII (1975), 135-156.

Zeki ARIKAN

Andreas RIEGER, *Die Seeaktivitäten der muslimischen Beutefahrer als Bestandteil der staatlichen Flotte während der osmanischen Expansion im Mittelmeer im 15. und 16. Jahrhundert*, Klaus Schwarz Verlag yayınlarından, Berlin 1994, XI + 548 S + 3 harita.

Osmanlı padişahları 'hâkânü'l-bahreyn' ünvanıyla anılmalarına rağmen Osmanlı denizciliği ve deniz tarihi konusunda şimdiye kadar yeterli sayıda araştırmaların yapılmamış olması büyük bir eksiklik olarak durmaktadır. Bu husus, günümüz için olduğu kadar, Osmanlılar zamanı için de geçerlidir ve ihmâlê uğramış konular arasında yer almaktadır.

Tarih boyunca kıyısında yer alan devletler tarafından siyasî, askerî ve ticarî olaylara ve gelişmelere sahne olan Akdeniz'deki deniz faaliyetlerini ortak bir coğrafya içinde incelemek günümüzde artık giderek önem kazanmıştır. Bunun ilk

öncülüğünü yapan F. Braudel'in *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* adlı eserinden sonra yeni denemelerle konu daha bir zenginlik kazanmaya başlamıştır. Nitekim, XV. yüzyılın ortalarından itibaren Akdeniz'de ismini duyurmaya başlayan ve XVI. yüzyılda üstünlüğünü açıkça ortaya koyan Osmanlı İmparatorluğunun deniz faaliyetlerini incelemek bu bakımdan Akdeniz Tarihi içinde önemli bir yer tutmaktadır...

Düzenli devlet donanmasının henüz Akdeniz'de varlık gösteremediği sıralarda bağımsız denizcilerin korsanlık hareketlerine başlamaları ve zaman zaman Osmanlı Devlet donanması ile iç içe hareket etmeleri sebebiyle Akdeniz'de Osmanlı korsanlığının başlangıcı ve gelişme dönemleri incelemeyi beklemekteydi. Nihayet, Dr. Rieger, *XV ve XVI. yüzyıllarda Akdeniz'deki Osmanlı yayılmacılığı sırasında devlet donanmasının bir parçası olarak müslüman korsanların deniz faaliyetleri* adı altında yaptığı araştırmasını ilim dünyasının dikkatine sunmuş bulunmaktadır. Yazar, bu önemli ve o nisbette problemlili konuyu büyük bir vukufle ele almak suretiyle, Akdeniz tarihi üzerindeki sis perdelerini aralamaya çalışmakta ve bu konuda çalışanlara yeni bir ufuk açmaktadır.

Eser bir giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında (s. 9-35) yazar, batıda yanlış anlaşılan Türk korsanlarına ait imajı değerlendirerek korsanların birer haydut kabul edilmesini tenkid etmektedir. Bu bakımdan müslüman ve hıristiyan korsanların birbirinden ayrıldıklarını anlatır. O'na göre müslüman korsanlar, Osmanlı Devletinden bağımsız hareket ettikleri zaman bile İslâm hukukunun sınırları içinde kalmışlardır. Çünkü İslâm hukukuna göre, dârü'l-islâm olan islâm ülkesi ile dârü'l-harb olan gayrı müslimlerin yaşadığı ülke arasında devamlı savaş bulunmaktadır. Şayet barış yapılmış ise buna riayet etmek gerekse bile bu barış ebedî olmayacaktır ve bu sebeple savaş yine kaçınılmazdır. Dr. Rieger, batılı devletlerin, genellikle korsanları Osmanlı Devleti adına savaştıkları zaman meşrû kabul ettiklerini, kendi adlarına savaştıkları zaman ise korsan (haydut) olarak adlandırdıklarını belirtmekte ve bunun ise tamamen yanlış olduğunu açıklamaktadır. Çünkü müslüman korsanlar, İslâm hukukuna göre inaç savaşı yapmaktadırlar (s. 15-17).

Dr. Rieger, korsan kelimesinin İtalyanca *corsaro*'dan geldiğini ve sadece hıristiyanlar için kullanıldığını belirtmektedir. Halbuki Osmanlılarda, bunun mukabili olarak denizlerde savaşan Osmanlı denizcilerine *levend* denilmiştir. Bunun da menşei *levantino*'dur. Doğu Akdeniz bölgesinden, Yunan adalarından, Dalmaçya'dan ve Batı Anadolu'dan toplanan ve kısmen bağımsız hareket eden denizcileri içine alıyordu. Bu kelime aynı zamanda maceracı ve yarı resmî korsan

ifadesi taşıyordu (s. 18-19). Kuzey Afrika'nın Osmanlı topraklarına katılması ve Akdeniz'deki faaliyetlere devlet donanması yanında iştirak etmeleri ile denizlerde sağlanan üstünlük İnebahtı savaşına kadar sürdü. XVII. yüzyılın başlarında ise Garb ocakları eyaletleri zaman zaman bağımsız hareket ederek yabancı devletlerle antlaşma imzalamaya başladılar. Giriş kısmının son bölümünde Cezayir, Tunus ve Trablusgarb'ın sahip oldukları statü tartışılmaktadır (s. 27-35).

Akdeniz'de hakimiyet elde etmek için devam eden müslüman-hıristiyan mücadelesinin gelişim sürecinin incelendiği Birinci bölümde (s. 36-63) Aydın-ogulları'ndan başlayarak Osmanlı İmparatorluğu ile devam eden deniz savaşları incelenmektedir. İstanbul'un fethi ve Endülüs İslâm Devleti'nin yıkılışı arasında ortak bir bağ kurulmak istenmektedir. Meselâ Osmanlılar'ın İstanbul'un fethinden sonra Doğu Akdeniz'e açılmaya başlamalarına mukabil Batı Akdeniz'de de hıristiyanlar gelişmeye başladılar. Bu dönemde İspanya'nın Akdeniz'e girmesi üzerine Osmanlılar, Adriyatik ve Kuzey Afrika'ya yöneldiler. İlk mücadeleler sırasında korsanlar ferdi hareket ediyorlardı ve organize değillerdi. Yazar, daha sonraki yıllarda fetihler geliştikçe Osmanlı devlet donanmasının Batı Akdeniz'e kadar nasıl ulaştığının ve İspanyollar'la boy ölçüşecek duruma geldiğinin bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Eserin İkinci Bölümünde (s. 64-178) Osmanlı Deniz savaşlarının bir hulâsası yer almaktadır. Bu kısımda, XVI. yüzyılın başlarına kadar isimsiz Osmanlı deniz korsanlarının yarı resmî faaliyetleri ele alınmakta, daha sonra Kemal Reis gibi devlet hizmetindeki denizciler ile Barbaros'un Kuzey Afrika'daki faaliyetleri incelenmektedir (s. 64-83). Akdeniz'de sağlanan üstünlüğün İnebahtı mağlubiyeti (1571) ile son bulmasından sonra (s. 167-169) Osmanlı deniz kuvvetlerinde merkezden kopma olduğu ve Akdeniz'de korsanlar savaşı başladığı vurgulanmaktadır (s. 173-175). Garb ocaklarının kendi imkânları ile Fransa ve İngiltere ile savaşmaya başlaması, Tunus ve Cezâyir beylerinin eyâletlerini korumak için Osmanlı sultanından aldıkları tam yetki ile merkezden bağımsız hareket etmeye yönelmesi Akdeniz'deki güç dengelerini etkileyen gelişmelerin ortaya çıktığı dönemlerdir. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Akdeniz ticaretinde büyük bir canlılık yaşanmasına paralel olarak denizlerde de korsanlık hakim olmaya başladı. Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğunda Kanuni ile başlayan devlet donanmasının Akdeniz'deki üstünlüğü ve merkezîciliği önemini kaybetti. Yazara göre, Kapudan Paşa'nın faaliyet sahası, daha çok Adriyatik-Mısır çizgisinin doğusunda kaldı. Aynı dönemde Adriyatik'te görünmeye başlayan hıristiyan üskok korsanlarla müslüman korsanlar arasında çatışma başladı. Üskoklar küçük ve hızlı gemi kullanıyorlardı. Akdeniz, denizci devletlerin korsanlık çatışmalarına sahne olmaya başladı.

Yunan, Malta, Floransa, Ceneviz, Toskana, İspanyol, Fransa, İngiltere ve Hollanda'lı korsanlar birbirleriyle ve müslümanlarla savaştılar (s. 178-185).

Dr. Rieger, bu arada Osmanlı tarihinde isimlerinden pek bahsedilmeyen, ancak arşiv belgelerinde az da olsa adına rastladığımız manya denilen korsanlardan bahsetmektedir. İlk Yunanlı korsanlar olarak tanıtılan manyalar, sahillerde yakaladıkları halkı esir edip kürekçi olarak Türklere satıyorlardı (s. 185-187).

Yazar, daha sonra Akdeniz'e bir güç unsuru olarak girmeye başlayan yeni gelişmelerden bahseder. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Akdeniz'de İngiltere ve Hollanda gibi yeni devletlerin görülmesi ile dengeler değişmeye başlamıştır. Akdeniz'deki bütün devletler korsanlık yapıyordu. Kuzey Afrika'lı Osmanlı korsanları Sicilya, Belensiye ve Sardunya'da korsanlık yaparak hıristiyan korsanların ticaretine darbe indiriyorlardı. Venedik dışında hiçbir devlet Adriyatik denizine giremiyordu.

Üçüncü bölüm, Osmanlı korsanlığının kurumlaşmasına ayrılmıştır (s. 209-414). Bu bölümde korsanlığın seyahatnâmelere ve halk edebiyatına nasıl yansdığı incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca korsanların savaşlardaki davranışları ve kullandıkları harp malzemeleri (s. 234-240) ile Ege adalarında dolaşan korsanların üslendikleri yerler önemli yer tutmaktadır. Adalar arasındaki coğrafi şartlar korsanlar tarafından iyi bir şekilde değerlendiriliyordu. Levkas, Scriphos, Andros, Siroz, Nisiroz, Kalimnos, Sykinos ve İpsara gibi adalarda üslenen korsanlar İstanbul - Beyrut - İskenderiye arasındaki ticarete etki ediyorlardı (s. 256).

Dr. Rieger, levendlerin denizlerdeki faaliyetlerinin Osmanlı Devleti tarafından kontrol edildiği konusu üzerinde durmakta (s. 264) ve Osmanlı donanmasındaki gemi türleri hakkında bilgi vermektedir. Donanmada ve korsan gemilerinde istihdâm olunan esirlerden bahsederek İstanbul, Cezayir, Livorno ve Malta pazarlarında çerkes, yunan, tatar, bulgar, romen, arnavut, boşnak, emeni, macar ve zenci her milletten esir satıldığını (s. 302-303) anlatmaktadır. Esirleri kırtarmak üzere kurulmuş teşkilâtlar bulunduğu bahseden müellif, bu konuda çok önemli bilgiler vermektedir. Meselâ gayr-ı müslimler için İtalya yahudileri ile katolik organizasyonlar kurulmuştu. Bu kuruluşlar, Cezayir ve Tunus'ta esir pazarlarında üslenmişlerdi. Buna karşılık müslümanlar da camilerde fidye parası topluyorlardı. Merkezleri Fransa, İtalya, İspanya ve Cezayir'de, Palermo, Roma, Napoli ve Ceneviz gibi şehirlerde bulunuyordu (s. 332-335). Müslüman ve hıristiyan esirleri karşılaştıran yazar Malta, İspanya ve Osmanlı esirleri arasında mukayese yapmaktadır (s. 339-364).

Korsanlarla ilgili diğer önemli bir konu da korsanlığın ticarî boyutları ve

ganimetlerin nasıl taksim edileceği hususudur. Bu sebeple kaptan ve mürettebâtın alacağı ganimeti oranlarla tesbit etmesi çok önemlidir ve konunun ekonomik boyutlarını belirlemektedir (s. 364-387).

Kitabın son kısmında (s. 414-441) denizlerdeki bütün bu faaliyetlerin İslâm hukuku açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Korsanlık hareketlerini İslâm açısından incelerken Kur'ân âyetlerini delil gösteren yazar, dâr, cihâd, harbî, emân, kâfir ve mürted gibi kavramlar üzerinde durmakta ve olaylara İslâm hukuku açısından bakmaktadır. Dr. Rieger, İslâmın cihad anlayışına göre müslüman korsanların mürted ve kâfirlere karşı devamlı olarak savaşmak suretiyle görevlerini yerine getirdiklerini izah etmektedir.

Eserin sonuç kısmında (s. 444-500) Bâbıalf'nin deniz korsanlarına karşı taktığı tutum ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Esere ek olarak 1290-1684 arasını içine alan bir kronoloji eklenmiştir (s. 501-513). Bibliyografya (s. 514-536) ve şahıs indeksi (s. 537-548) bulunan eserin sonundaki haritalar oldukça genel mahiyettedir.

Akdeniz'deki Osmanlı denizciliğinin ve özellikle korsan faaliyetlerinin çok güzel bir çerçevesini çizen eser, yararlanıldığı yabancı kaynaklar ve araştırmalar bakımından önem taşımaktadır. Ancak kitabın konusu doğrudan Osmanlı korsan faaliyetleri ile ilgili olmasına rağmen sınırlı sayıda Türkçe kaynaktan istifade edilmiş olması ve hiçbir Osmanlı arşiv malzemesine dayanmamış bulunması, muhtemelen sahasında ilk örnek olmasının beraberinde getirdiği güçlükten kaynaklanmış olmalıdır. Ne var ki Fatih ve II. Bayezid devri olayları için Yılmaz Öztuna'nın arapçaya tercüme edilmiş Osmanlı Devleti Tarihi (Târihu'd-Devleti'l-Osmâniye) adlı eserini kaynak göstermesi (s. 46, 52, 58) eserde bulunmaması gereken bir zaafıdır. Yine bibliyografyada yer alan bazı türkçe eserlerin hatalı sıralanması (Çelebi, Evliya, s. 518, 520) ve Çelebi, Mustafa ismine kayıtlı eserle (s. 518) hangi eserin kastedildiğinin anlaşılabilmesi belirtilmeye muhtaç bir husustur. Bununla beraber, Osmanlı Deniz Tarihi'nin önemli bir konusunu teşkil eden korsanlıkla ilgili böyle bir eseri ilim âlemine kazandırdığı için yazarını kutlamak isterim.

İdris BOSTAN